

گسترش اینترنت آزاد، راهبرد آمریکا برای گسترش سلطه دیجیتال

علیرضا عابد مسرور خواه

دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای و پژوهشگر مرکز مطالعات آمریکا

سلطه، قدمتی به درازای تاریخ بشر دارد؛ چه اینکه نمونه‌های سیستماتیک سلطه را می‌توان در قالب استعمار حتی از دوران فنیقی‌ها و یونانیان باستان و بعدها، رومیان ردیابی نمود اما فارغ از نمونه‌های باستانی و مواردی در قرون میانه، آنچه به عنوان استعمارگرایی جدید و در بازه زمانی سال‌های ۱۵۰۰ تا ۱۹۰۰ میلادی پدیدار شد، نمونه عالی از نحوه سلطه همه‌جانبه یک بریک ملت بود. در این دوره، استعمارگران با ورود بدون دعوت به سرزمین‌های مختلف، بر اقتصاد، جامعه، سیاست، منابع طبیعی و... آن مسلط می‌شدند و با تاراج آن سرزمین، رشد و توسعه خود را تسریع و تسهیل می‌کردند. با آغاز قرن بیستم میلادی، استعمارگران با به قدرت رساندن حامیان خود، در کشورهای هدف، همان مسیر گذشته را این بار به دست اقلیتی خودی و از درون یک ملت، پیگیری می‌کردند. گسترش فناوری‌های ارتباطی و الکترونیکی در قرن بیستم، بیشتر شئون زندگی بشر را دست خوش تغییر و گاهی تحولات جدی نمود و سلطه‌گری نیز از این قاعده مستثنی نبود، فناوری‌های جدید، این مفهوم کهن را نیز متحول ساختند.

اینترنت، ابزاری جدید برای ایده‌ای کهن اینترنت را می‌توان مهم‌ترین و ملموس‌ترین نمود فضای سایبر نامید. طراحی اولیه این شبکه، توسط آژانس پروژه‌های تحقیقاتی پیشرفته^۱ وزارت دفاع ایالات متحده در دهه ۱۹۶۰ آغاز شد. حدود یک دهه بعد، تعدادی از پایگاه‌های نظامی آمریکا و برخی از دانشگاه‌های این کشور به این شبکه که به آرپانت^۲ موسوم بود، متصل شدند. از آن زمان تاکنون اینترنت، با شتابی خیره‌کننده در حال توسعه است. تکامل اینترنت و برآمدن فناوری‌های جدید از آن، بسیاری از ایده‌های کهن بشر را در دسترس و حتی سهل‌الوصول ساخته است. سلطه با کمترین میزان مقاومت و بیشترین عمق نفوذ بر جوامع هدف، از دیرباز رویای سردمداران بیشتر حکومت‌ها بوده است. فضای سایبر و نمود اصلی آن یعنی اینترنت، امکانی جدید برای تحقق این رویای قدیمی ایجاد کرده است. اینترنت اگرچه روی کاغذ، شبکه‌ای چندذی‌نفعی با مدیریت توزیع شده و غیرمتمرکز است اما در عمل، تا حد بسیار زیادی در حاکمیت ایالات متحده است؛ به این معنا که پلتفرم‌های اصلی در اینترنت یا به‌تمامی در حاکمیت آمریکا و متحدان اصلی آن توسعه یافته‌اند و یا حاکمیت این کشور را پذیرفته‌اند.

این موضوع سبب شده است تا چند ذی‌نفعی بودن و مدیریت غیرمتمرکز اینترنت به‌طور خاص و فضای سایبر به‌طور عام کاملاً در سطح شعار باقی بماند و در عمل، آمریکا حاکم بلامنزاع اینترنت در سطح جهان باشد و با هر نوع اقدامی در راستای شکستن این فضا، به شدیدترین وجه ممکن برخورد کند (مانند اقداماتی که آمریکا علیه شرکت‌های چینی پیش‌تاز در فناوری نسل پنجم شبکه موبایل موسوم به 5G صورت داد).

نسبت میان فضای سایبر و حاکمیت

فضای سایبر اساساً فضای حکمرانی است. بررسی اتیمولوژیکال واژه سایبر نیز مؤید این مسئله است که سایبر و گاورن^۳ (به معنای حکمراندن) ریشه مشترک دارند و هر دو به واژه یونانی، کوبرنان^۴ به معنای سکان‌داری (استعاره از هدایت جامعه) بازمی‌گردند البته دلایل بسیار بیشتری برای اثبات این موضوع وجود دارد که از حوصله و حیطه موضوعی این نوشتار خارج است.

در نسبت میان فضای سایبر به‌طور عام و اینترنت به‌طور خاص با حاکمیت، پنج دیدگاه را می‌توان متصور بود؛ در نگاه اول، فضای سایبر و حاکمیت، نسبتی با یکدیگر ندارند و مقوله‌هایی مجزا از هم هستند. در نگاه دوم که بیشتر از سوی فعالین حوزه فناوری ترویج می‌شود، حاکمیت بدون دخالت در سیاست‌گذاری و مدیریت فضای

1. Advanced Research Projects Agency (ARPA)
2. ARPANET

3. Govern
4. κυβερνάω

در تلاش است تا عرصه فضای سایبر را تا حد ممکن از ذیل حاکمیت ملی کشورها خارج نماید.

تحقق مدل مطلوب آمریکایی «اینترنت آزاد»، به سادگی صورت نمی پذیرد. برای این هدف، آمریکا و متحدان آن، ابتکارات جهانی بسیاری را به سرپرستی دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی، سازماندهی کرده‌اند تا اصول، هنجارها و استانداردهایی را تضمین کنند که سبب می شوند اینترنت تا حد ممکن با استانداردهای آزادی، در نظر آمریکا منطبق باشد.

بر اساس آخرین نسخه از گزارش سالانه اتحادیه جهانی مخابرات، تعداد کاربران اینترنت جهان از کمتر از ۰٫۱٪ جمعیت در سال ۱۹۹۴ به بیش از ۶۳٪ در پایان سال ۲۰۲۱ رسیده است.

از سوی دیگر، در سال‌های اخیر، کشورهای مستقل که تعداد آنها نیز روبه افزایش است، در صدد اعمال حاکمیت بر فضای سایبر برآمده‌اند. با افزایش دسترسی به اینترنت در سراسر جهان، دولت‌های بیشتری نیز به تلاش برای تنظیم و کنترل اینترنت، منطبق با حاکمیت ملی و زیست‌بوم فرهنگی، سیاسی و حقوقی کشور خود، متمایل شده‌اند. این دولت‌ها منابع قابل توجهی را برای شکل دادن به توسعه اینترنت در درون مرزهای خود اختصاص داده‌اند؛ به طوری که این موضوع سبب شده است تا ایالات متحده، نسبت

سایبر و اینترنت، در خدمت توسعه و رشد آن است. رویکرد سوم که بیشتر در کشور ما نیز پیگیری می شود، حاکمیت بر فضای سایبر نظارت دارد و بر آن اعمال مدیریت می کند. چهارمین نگاه، فضای سایبر را ابزار حکمرانی خوب می داند. مسائلی چون دولت الکترونیک و ارائه ساده تر و باکیفیت تر خدمات به شهروندان، از این دیدگاه، قابل توضیح هستند اما رویکرد پنجم در نسبت میان فضای سایبر و حاکمیت، رابطه این‌همانی برای این دو مفهوم را در نظر می گیرند؛ بدین معنا که اساساً فضای سایبر را همان فضای حکمرانی می داند.

گسترش اینترنتی سلطه آمریکا

به نظر می رسد ایالات متحده دقیقاً رویکرد پنجم در نسبت میان فضای سایبر و حاکمیت را پیگیری می کند. امروزه در اینترنت، پلتفرم‌های غربی بدون توجه به حاکمیت بیشتر کشورها، در میان ملت‌ها ترویج می شوند و به راحتی، سیاست، جامعه، اقتصاد، خانواده، امنیت و حتی افکار آحاد افراد کشور هدف را تحت نفوذ همه جانبه خود قرار داده‌اند. حاکمیت ملی در بیشتر کشورها در خدمت توسعه فضای سایبر و گشودن هر چه بیشتر دریچه نفوذ و سلطه است.

ایالات متحده با گسترش و نفوذ دادن اینترنت به نقاط و کشورهای مختلف جهان، در حقیقت در حال گسترش حاکمیت و عرصه اعمال اراده خود است. این کشور، از راه ترویج و تحقق سیستماتیک شعار «اینترنت آزاد»،

FREE INTERNET

در حال حاضر، کشورهای بیشتری به سمت اعمال حاکمیت خود بر اینترنت و فضای سایبر حرکت می‌کنند و حتی برخی از متحدین اروپایی ایالات متحده نیز در بسیاری از حوزه‌ها، در تلاش برای حفظ استقلال سایبری خود برآمده‌اند که نمونه آن تلاش بریتانیا برای ممنوعیت رمزنگاری سرتاسری در پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی و یا تصویب قوانینی مانند GDPR در سطح اتحادیه اروپا است.

فناوری در خدمت «اینترنت آزاد»

در دهه گذشته، ایده‌های متفاوتی برای راهکاری در راستای پوشش کم‌هزینه و جهانی اینترنت مطرح و پیگیری شد. از پروژه

به آینده اینترنت و بالکانیزه شدن آن توسط دولت‌های ملی، احساس نگرانی جدی نماید. روش قدیمی تحقق شعار «اینترنت آزاد» اظهارات و اقدامات نهادها و کشورهای غربی به رهبری آمریکا در حوزه «آزادی اینترنت»، بی‌نظم و تصادفی نیست و اگر توجه دقیق‌تری به این مسئله انجام شود، یک ساختار به نسبت منظم تصمیم و اقدام در حوزه «آزادی اینترنت»، در کشورهای هدف آمریکا قابل مشاهده است اما اقداماتی از جنس نهادسازی، هنجارسازی و قانون‌گذاری در سطح بین‌الملل تاکنون نتوانسته است مانع آنچه آمریکا از آن با عنوان «بالکانیزه شدن» اینترنت یاد می‌کند، بشود.

از سوی دیگر، در روزهای اخیر، اپراتور تی موبایل^۵ آمریکا در همکاری مشترک با شرکت استارلینک اعلام نمود که به زودی اینترنت ماهواره‌ای را در دسترس تلفن‌های همراه قرار خواهند داد.

جمع‌بندی

همه این قطعات پازل در کنار یکدیگر نشان‌دهنده آغاز سریع دور جدیدی از تلاش ایالات متحده برای دور زدن حاکمیت ملی کشورها و گسترش سلطه خود از راه فضای سایبر و اینترنت آزاد است. بی شک این موضوع در آینده کوتاه‌مدت، چالشی جدی به‌ویژه برای کشورهای مستقل در پی خواهد داشت و به نظر نمی‌رسد راهکارهای فنی کنونی، توان مقابله کافی برای رویارویی با این پدیده را داشته باشند. آنچه در حال حاضر می‌تواند مؤثرترین راه در کنترل و کاهش تبعات توسعه اینترنت ماهواره‌ای برای کشورهای مستقل باشد، همکاری بین‌المللی مؤثر و سریع میان بازیگرانی چون ایران، چین، روسیه و... به‌منظور استفاده از ابزارهای سیاسی و حقوقی بین‌المللی و همچنین توسعه شیوه‌های فنی لازم برای رقابت و مقابله با این فناوری جدید است.

لون^۱ شرکت گوگل که استفاده از بالن‌های هوشمند برای اتصال مناطق دور دست به اینترنت را دنبال می‌کرد تا ایده شبکه‌ای از پهپادهای هوشمند که فیس‌بوک آن را مطرح کرد. سرانجام اما شرکت استارلینک بود که توانست با تولید ماهواره‌هایی ارزان‌قیمت و سیستم پرتاب چند بار مصرف، شبکه‌ای از هزاران ماهواره را در مدار پایین زمین^۲ تزریق کند و اینترنت آزاد مورد نظر آمریکا را از راه ماهواره، در دسترس شهروندان کشورهای هدف قرار دهد. استارلینک که منظومه‌ای از ۴۰ هزار ماهواره را هدف‌گذاری نمود، اکنون با بیش از ۲۵۰۰ ماهواره در اطراف زمین، به طور رسمی در ۳۹ کشور خدمات ارائه می‌دهد.

در ماه اگوست ۲۰۲۲، آژانس پروژه‌های تحقیقاتی پیشرفته دفاعی آمریکا، موسوم به دارپا^۳ نیز ۱۱ تیم را برای کار روی فاز اول پروژه‌ای با عنوان Space-BACN^۴ انتخاب کرد که در آن تلاش می‌شود تا روش انتقال اطلاعات از راه لیزر، میان منظومه‌های ماهواره‌ای شرکت‌های مختلف، استانداردسازی شود تا از این راه، پوشش جهانی باکیفیت‌تر و سریع‌تری از اینترنت ماهواره‌ای حاصل شود.

- 1 . Project Loon
- 2 . Low Earth Orbit (LEO)
- 3 . Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA)
- 4 . Space-Based Adaptive Communications Node (Space-BACN)